

MÁSLO NA HLAVĚ: OCHRANA SPOTŘEBITELE VERSUS MÝTY O EVROPSKÉ UNII

Daniela Chalániová

Think-tank Evropské hodnoty je nevládní instituce, která prosazuje zvyšování politické kultury v České republice i na evropské úrovni.

Co mají společné okurky, banány, marmeláda, olomoucké tvarůžky, pomazánkové máslo, brambory a rum?

Tato tristní kombinace možná zní jako recept z pořadu o vaření, ve skutečnosti ale bude v následujících řádcích řeč o nejrozšířenějších mýtech spojených s Evropskou unií, které se týkají především potravin. V médiích v souvislosti s EU často slyšíme o absurdních příkazech a zákazech Bruselu, který nám diktuje zakřivení banánů a okurek, zakazuje pomazánkové máslo, marmeládu, žárovky, chce kácet [akáty a možná také zakázat brambory](#) (!), nebo zbytečně přejmenovává rum na tuzemák; až si jeden říká: máme to snad zapotřebí? Kdy už ten bruselský teror skončí?

Uvést věci na pravou míru...

Před deseti lety v květnu Česká republika vstoupila do EU a stala se tak součástí jednotného evropského trhu. Vstup do EU nám přinesl mnohá pozitiva: odpadly celní poplatky za zboží dovážené ze Západu k nám a též naše firmy mohly začít bez omezení nabízet své výrobky napříč unijním trhem. Se vstupem ČR do Schengenu se můžeme pohybovat po Unii volně bez hraničních kontrol (s výjimkou Velké Británie a Irska), na oplátku jsme vyměnili staré pasy za nové s dvanácti hvězdami.

Podobně „něco za něco“ funguje i u zboží. Již před vstupem do EU čeští výrobci upravovali kupříkladu obaly a označení svých výrobků tak, aby splňovaly evropské požadavky (velikost písma kvůli čitelnosti nebo úplný výčet složení výrobků včetně ěček). Měli jsme na to čas. Po uplynutí přechodních období se však ČR musí plně přizpůsobit legislativě EU, která se týká unijního jednotného trhu jako nejrozvinutější politiky sjednocené Evropy. A tak jako máme společné pasy oprávnující nás k svobodnému cestování po Evropě, tak i volný pohyb zboží po evropském trhu je svázán dodržováním společných předpisů.

Co jim je do toho?! ...aneb společná regulace

Mílníkem v historii společného trhu je rozsudek Evropského soudního dvora z roku 1979 známý jako Cassis de Dijon ve věci prodeje francouzského rybízového likéru Cassis de Dijon v tehdejší západní Německu. O co šlo? Jednoduše řečeno, západní Německo zakázalo dovoz francouzského likéru, protože nesplňoval německé potravinové normy (podle nich měl mít alkoholický nápoj označovaný jako likér 25 a víc procent alkoholu, kdežto francouzský „likér“ měl pouhých 15–20 procent, nesplňoval normu a tím pádem nemohl být zákonně prodáván jako likér německým spotřebitelům). Rozhodnutí Evropského soudního dvora tento zákaz zvrátilo s odvoláním na smluvní dohody o odstraňování technických bariér v obchodě se zbožím (Římské smlouvy Evropského Společenství) a uvedlo v této věci do praxe tzv. princip „[vzájemného uznávání](#)“ (mutual recognition): produkty vyrobené v jiné členské zemi, pokud splňují tamní legislativu, mají volný přístup i na trhy všech ostatních členských států.

Význam soudního rozhodnutí byl přelomový v tom, že se od té doby na nadnárodní úrovni nemusely vytvářet společné normy pro každý druh zboží zvlášť, jak do té doby bylo zvykem, a výrazně se urychlil vznik společného trhu počátkem 90. let. Vzájemné uznávání ale také znamenalo, že se výrobky z členských států, v kterých jsou hygienické a bezpečnostní normy slabší, mohly dostat na společný evropský trh a v extrémních případech poškodit i zdraví spotřebitelů.

Jak víme, ne všichni výrobci a prodejci jsou poctiví a někteří šmejdí se snaží spotřebitele ošidit, co to jde obcházením předpisů, šizením složení, i příbuznými názvy výrobků (je maso totéž jako masný výrobek? Stačí se podívat na [Peklo na talíři](#)). Proto na unijní úrovni pokračuje harmonizace – vytváření společných norem pro prodávané zboží a služby – s cílem omezení nekalých obchodních praktik, a aby se zabránilo zavádění spotřebitelů nebo dokonce poškození jejich zdraví.

Nekupovat zajíce v pytli! Aneb o společných standardech

Jak zjistím, jestli bezpečnostní pásy v autě které si chci koupit skutečně fungují a zachrání mi život, když to bude třeba? Jak si můžu být jistá, že dětská hračka, se kterou si hraje moje malá neteř, není plná škodlivých chemikálií?

Protože je společný trh nejintegrovanejší politikou EU, nejvíce legislativy se nachází právě v této oblasti. Unijní právní normy – směrnice a nařízení – upravují kvalitativní charakteristiky výrobků, které se smí prodávat na jednotném trhu (ta samá pravidla platí samozřejmě i pro dovoz). Jejich cílem je definovat „co se smí a co ne“ v zájmu volné soutěže a ochrany spotřebitele. Konkrétně k bezpečnosti aut EU ve směrnici 2000/3/ES přesně upravuje, jaké vlastnosti mají mít bezpečnostní pásy v autě, aby plnily svou funkci. Od roku 1999 směrnice pravidelně prodlužuje zákaz „šesti druhů [ftalátů](#) v hračkách a předmětech pro péči o děti určených pro vkládání do úst dětmi do tří let“.

Ten samý princip platí pro potraviny. EU v rámci jednotného trhu definuje standardy pro některé druhy, většinou základních, potravin, například u výše zmíněného másla, mléka, ale i banánů nebo okurek. Evropské normy se týkají nejen složení a charakteristiky dané potraviny, ale také hygieny a zpracování, přepravy a skladování i balení a označování. Jinými slovy, EU definuje společná kritéria kvality, aby spotřebitelé věděli, co kupují.

Mýty o banánech, rumu a pomazánkovém másle

O zakřivených banánech a rovných okurkách

EU se společnými regulacemi samozřejmě nesnaží okurky a banány narovnat. Co EU svými nařízeními dělá je, že kategorizuje třídy jakosti dovezených banánů a vypěstovaných okurek určených k přímé spotřebě.

Podle nařízení [2257/94](#) (aktualizovaného v roce 2009) vztahujícího se na banány, musí být všechny banány kvalitativně neporušené, pevné, zdravé (nesmí být hnilé), čisté, bez škůdců, nesmí být otlučené ani poškozené nízkou teplotou (zmrzlé), nesmí mít cizí pach ani chuť a konečně nesmí být „deformované nebo abnormálně zakřivené“.

Co se jednotlivých tříd jakosti týče, skvělé banány „extra“ kvality musí mít charakteristiky dané odrůdy, nesmí mít žádné vady; přípustné jsou malé oděrky na povrchu plodu v míře ne větší než 1cm². Banány „I. jakosti“ musí být dobré kvality, ale mohou mít drobné chyby, například nepatrné vady tvaru nebo oděrky na slupce způsobené odřením, ne větší než 2 cm². Banány „II. jakostní třídy“ musí splňovat všechna kritéria jmenovaná na začátku, ale některé vady jsou přípustné, pokud zůstanou zachované celkové charakteristiky ovoce. Banány mohou mít drobné

vady tvaru, také mohou mít na slupce oděrky nebo fleky pod podmínkou, že tyto vady nepokrývají plochu větší než 4 cm². Za žádných okolností nesmí být závadná dužina plodů.

Další obsah mytického nařízení se týká „technických věcí“, například hmotnostních odchylek, balení a označení produktu identifikujícím zemi původu, druh banánů, hmotnost, jakostní třídy, místa zpracování a další ukazatele.

Je libo rum nebo radši tuzemák?

Unijní normy jsou samy o sobě dost technické, někdy se zdá, že až malicherně. Obecně vzato se ale snaží zavést společné standardy jak pro podnikatele, tak pro spotřebitele, aby nedocházelo například k šizení zákazníka. To platí samozřejmě i pro lihoviny, rum nevyjímaje.

Nařízení z roku 1989 (aktualizované v roce 2008) specifikuje rum jako „lihovinu vyráběnou výhradně alkoholovým kvašením a destilací buď melasy, nebo sirupu vyráběného při výrobě třtinového cukru nebo ze samotné šťávy z cukrové třtiny, destilované na méně než 96 % objemových, takže destilát má zřetelné specifické organoleptické vlastnosti rumu“. Klíčové slovo je tady cukrová třtina.

Rum z cukrové třtiny, jinak řečený kubánský rum, byl na našem území znám a oblíben již v 19. století za Rakouska-Uherska. Ovšem kvůli jeho vysoké dovozní ceně se v monarchii začala vyrábět také jeho levnější napodobenina tzv. tuzemský rum. Ten se ale nevyrábí destilací fermentované melasy z třtiny, nýbrž přidáním rumové esence do lihu vyrobeného z bramborového [škrobu](#).

Tudíž ve chvíli vstupu na společný evropský trh by bylo nazvání obyčejného lihu s rumovou esencí, která ani nepřišla k cukrové třtině, „rumem“ zavádějící a mohlo byt jít o šizení spotřebitele. Čeští výrobci proto v roce 2003 změnilí název (produkt zůstává ten samý) na tuzemák, tuzemský nebo využili slovní hříčku „bum“.

Kauza pomazánkové máslo

Podobně jako tomu bylo s rumem, zdědila Česká republika z dob socialismu i výrobek s názvem pomazánkové máslo. Jedná se o mléčný výrobek vyrobený z kysané smetany, sušeného mléka a syrovátky s přidáním bramborovým škrobem pro lepší konzistenci, dochucený solí a případně dalšími přísadami jakými jsou pažitka, křen nebo kápie. Obsah mléčného tuku přitom tvoří jen něco lehce přes [30 % obsahu](#).

Na rozdíl od pomazánkového másla, je však klasické máslo vyrobeno z vyšlehané smetany a má až trojnásobně vyšší podíl tuku. Podle společných pravidel EU (1234/2007) je máslo „výrobek s obsahem mléčného tuku nejméně 80 %, avšak méně než 90 %, s obsahem vody nejvýše 16 % a s obsahem mléčných netuků v sušině nejvýše [2 %](#)“. Čeští výrobci by tedy měli svoje „nemásla“ přejmenovat.

Na rozdíl od rumu u pomazánkového másla k přejmenování ještě nedošlo, kvůli rozezenosti mlékařů. Spor o název „pomazánkové máslo“ se dostal až před lucemburský Soudní dvůr Evropské unie, který ve věci v souladu s nařízením rozhodl, že něco, co nesplňuje definici másla, se máslem nazývat nesmí. Čeští výrobci proto konečně přizpůsobí [označení](#) výrobku unijní legislativě, jak ostatně ohlásila i Madeta. Receptura „tradičního pomazánkového“ zůstane nezměněna.

Mnoho křiku pro nic?

Logika říká, že když máslo a pomazánkové máslo mají odlišné vlastnosti (na pomazánkovém másle rybu neusmažíte, ani z něho nevyšleháte náplň do dortu) neměla by používat společný název „máslo“. Čechovi sice může být rozdíl nad slunce jasný, ovšem cizinci v českých potravinách to zas tak jasně být nemusí, zvláště v případě, když na obalech vidí celou řadu názvů: tradiční máslo, čerstvé máslo, lahodné máslo, pomazánkové máslo a podobně.

Představte si sami sebe, jak v Itálii sháníte máslo na lehkou svačinu s cestovním slovníkem v ruce – hrábnete na něco, co má v názvu „burro“ a doufáte, že máte vyhráno. Zkrátka a dobře, tady nejde o šikanu Bruselu, ale o princip společných pravidel pro všechny. Hera na pečení nebo margarín taky nejsou máslo i když jsou v „kostce“, každý to ví, ale narozdíl od „pomazánkového“, margarín nemá na obalu napsané máslo.

Líný novinář – hotové neštěstí

Evropské normy jsou často nesrozumitelné. Svoji technickou povahou a obskurní řečí jsou někdy až k smíchu, nebo spíš k pláči. Záleží k čemu je člověk náchylnější. Soudní pře ohledně názvů produktů a ochranných známek jsou dle Petra Macha ze Strany svobodných občanů prý úplně [ztraceny v překladu](#).

Svůj podíl na vytváření mýtů o EU mají ale především nedůslední novináři. Jeden případ z předminulého týdne za všechny: jinak vcelku seriózní Lidové noviny přinesly zprávu s titulkem „Patří akát do Česka? Hrozí mu černá listina a možná i [kácení](#)“. Senzační titulek se týká zatím jenom návrhu nařízení „o prevenci a regulaci zavlečení či vysazování a šíření invazních [nepůvodních druhů](#)“ jak zní jeho plný název. Cílem opatření je, jak vysvětluje [Evropská komise](#), „management“ nepůvodních druhů rostlin a zvířat, které mají nepříznivý vliv na krajinu, úrodu nebo zdraví člověka.

Dle návrhu se má opatření dotýkat jenom „invazivních nepůvodních druhů s významem pro Unii, jejichž nepříznivý dopad je takový, že vyžaduje činnost na úrovni Unie“. Seznam škodlivých invazivních druhů by ještě jen měla vytvořit Evropská komise za asistence členských států. Proto titulky jako „EU zešléla: zakázou nám rajčata, brambory a [papoušky](#)?“ jsou dosti zcestné.

Jak nakonec říká v samotném článku odborník – botanik Jan Pergl, důležité „je si uvědomit, že ne každý invazní, nebo v širším pojetí nepůvodní, druh, musí být za všech okolností škodlivý. Jedním hlediskem, jak se invazní druhy liší, je právě to, kde a kdy proti nim má smysl zasahovat. Příkladem druhu, který je třeba likvidovat za každých okolností, je bolševník či ambrózie. Na druhou stranu třeba dub červený by se měl likvidovat jen v určitých oblastech kde může docházet k negativnímu ovlivnění přírody, protože pro lesníky je naopak důležitý“. Jakým způsobem se dopracovali novináři ke kácení akátu není jasné, protože návrh toto slovo zcela jistě neobsahuje.

Odpověď by možná mohl poskytnout „[návod pro líné novináře k žurnalistice o EU](#)“, který ne tak dávno koloval po internetu. Návod obsahuje perly typu „když nevíte jak funguje EU nebo její instituce, jednoduše napište „Brusel“ nebo „našli jste v EU komunikaci krátký odkaz na svoji zemi? – určitě se jedná o zlomyslný plán podkopat demokracii“. Jistě, je to přitažené za vlasy, ale jak jinak si vysvětlit, že ze zákazu používání označení výrobku je rázem zákaz používání produktu „EU zakázala pomazánkové máslo“?

Také není přesné tvrzení, že veškerá evropská legislativa, ale především ta absurdní, je dílem nikým nevolených zlovolných unijních úředníků: kupříkladu dnes v souvislosti se vznikající zónou volného obchodu mezi EU a Spojenými státy americkými žádají sami výrobci automobilů společná pravidla pro bezpečnostní [výbavu aut](#). Nechci tady obhajovat kvalitu evropských norem, protože každé právo je jen tak dokonalé jako jeho výklad. Každopádně větší pozornost faktům a méně senzace by pomohlo uvést mýty o unijních nařízeních na pravou míru.

Další mýty o EU si můžete prohlédnout [tady](#).

© **Evropské hodnoty o.s. 2014**

Think-tank Evropské hodnoty je nevládní instituce, která prosazuje zvyšování politické kultury v České republice i na evropské úrovni.

Politikům předkládáme odborná doporučení a systematicky sledujeme a hodnotíme jejich práci. Za základní prvky vysoké politické kultury považujeme aktivní občany, zodpovědné politiky a soudržnou společnost, která sdílí hodnoty svobody a demokracie.

Od roku 2005 se jako nevládní nezisková organizace, která není spojena s žádnou politickou stranou, věnujeme výzkumné a vzdělávací činnosti. Vedle vydávání odborných publikací a komentářů pro média pořádáme konference, semináře a školení pro odbornou i širší veřejnost. Na svých akcích zprostředkováváme dialog mezi politiky, odborníky, novináři, podnikateli i studenty.

**ODPOVĚDNÉ VLÁDNUTÍ ● SEBEVĚDOMÝ ZÁPAD ● EVROPSKÁ INTEGRACE
VNITŘNÍ BEZPEČNOST ● VITÁLNÍ EKONOMIKA**

THINK-TANK EVROPSKÉ HODNOTY

Vltavská 12, CZ-150 00 Praha 5

Jakub Janda

Zástupce ředitele

Mobile: +420 775 962 643

janda@evropskehodnoty.cz

www.evropskehodnoty.cz